

Kaip sugauti motyvaciją? Mokytis reikia noro

Jolanta Volungevičiūtė

Kodėl maži vaikai trokšta mokytis, o pradėjusieji lankyti mokyklą – ne. Kas gi nutinka? Kur dingsta mokymosi motyvacija? Psichologė Jūratė Bortkevičienė sako, kad visi vaikai nori mokytis. Ir tai žmogaus prigimtis. Taip pat visi yra be galo imlūs, ir kiekvienas vaikas protingas. Tik vienam sekasi lengviau, o kitam reikia įdėti daugiau pastangų. Jei vienam pakanka penkiolikos minučių, kitam reikės dviejų valandų.

Kur dingsta noras mokytis ir ką daryti, kad jis būtų visada šalia. Apie tai kalbamės su psichologe.

Nesimokymas prasideda nuo nuteikimo

Pasirodo, dėl mokinių motyvacijos stokos dažnai kalti tėvai, nes patys atžalas taip nuteikia: „Bijai mokyklos; baigsis katino dienos; mokykloje sužinosi, ką reiškia drausmė” ir t. t. Tai tik iš pirmo žvilgsnio nekaltos užuominos. Iš tiesų vaiko galvoje sukuriama itin neigiamas ir atgrasus vaizdas. Mokykla tarytum lageris, katastrofa, laimingų dienų pabaiga... Ar iš tiesų taip?

Tas pats ir su tėvų pateisinimais: „Ai, ir man nesisekė mokykloje”, „Ai, žinau, ta matematika labai sudėtinga, ten neįmanoma įsigilinti”. Tai girdėdamas vaikas užsiprogramuoja: jei mano tėvams nesisekė, tai man irgi nesiseks. Nusiteikimas yra viena iš svarbiausių priežasčių nieko nedaryti. Bet kuriam žmogui pasakykite, kad neužsiriš batų raištelį, jis to ir nedarys.

Mokytoja nei ragana, nei draugė

Todėl pirmiausia tėvai turėtų galvoti, ką sako. Jiems būtina pakeisti neigiamą požiūrį apie mokyklą, mokytojus. Negalima kritikuoti pedagogų girdint vaikams. Net jei atžalos bus kitame kambaryje, jos vis vien girdės, ką gimdytojai kalba – juk apie jų reikalus. Jeigu vaikas grįžęs iš mokyklos sako, kad mokytoja šiokia, anokia, nereikėtų jo palaikyti. Žinoma, kaip ir visur, gali pasitaikyti klystanti mokytoja, tačiau aptarti jos nekompetencijos su vaiku nederėtų. Geriau nukreipti pokalbį teigiama linkme: „O kokios gerosios tos pedagogės savybės? Kiekvienas asmuo jų turi. Taip pat ir mokytoja.“ Vaikas turėtų suprasti, kad mokytis reikės jam. Netgi truputėlį savanaudiškai argumentuokite, pvz.: „Nepatinka mokytoja, nekreipk į tai dėmesio, verčiau paimk iš jos visas žinias. Ji neprivalo būti miela, linksma ar pašėlusiai kaip tavo draugai. Tu su ja susitinki tik kelias valandas per savaitę, todėl turėtum bendrauti dalykiškai.“ Kitaip sakant, pritaikykite verslo taisyklę – nieko asmeniško, tik verslas.

Kiekvienas mokomas dalykas svarbus, arba „muzika – ne pamoka”

Nuo pirmos iki penktos klasės mokiniai mokosi pagal nuostatą, kad į mokyklą tiesiog eiti reikia, ten jiems smagu arba ne. Nuo 12 metų jau turi žinoti, kodėl eina. Kam to reikia? Kodėl turi mokytis? Matematika? Kam reikalingos formulės? Kur jas pritaikyti? O fizika? Chemija? „Man jų nereikia,” – tai ypač dažnas vaiko pasiteisinimas. Iš tiesų, kam to reikia? Atsakymus į šiuos klausimus turi išgirsti mokykloje, tačiau paaiškinti gali ir tėvai. Jei sunku atsakyti, psichologė siūlo informacijos paieškoti ne tik internete, bet ir pabandyti interpretuoti. Elementarus paaiškinimas apie matematiką galėtų būti toks: matematika lavina loginį mąstymą. Kuris žmogus nenorėtų gerai logiškai mąstyti? Jei nebūsi matematikas, inžinierius, mokslininkas, matematinių formulių netaikysi. Bet kai moki jas bei atpažįsti, kurią reikia taikyti, tai natūraliai ir gyvenime pakliuvęs į tam tikrą situaciją, greitai pritaikysi geriausią sprendimą. Loginį mąstymą verta lavinti tam, kad greičiau išmoktumei priimti sprendimus. „Esu pastebėjusi, jog vaikai, kurie tai supranta, ima mokytis matematikos, – pastebi psichologė Jūratė Bortkevičienė. – Arba kam ta kūno kultūra, dailė, muzika? Juk tai, daugelio tėvų nuomone, ne pamokos. Kai vaikas sako gavęs dešimt balų iš muzikos, artimiausieji reaguoja taip, lyg tai nieko vertinga. Netiesa. Vertinga. Mažiausia tiek, kad jūsų vaikas mokėsi, stengėsi.” Nenuvertinkime jokios pamokos. Ta pati muzika – tai viena populiariausių pramogų, lydinti žmogų visą gyvenimą. Išmanyti jos rūšis, autorius, žinoti apie instrumentus, galbūt pabandyti pačiam groti – tai nemažas pasiekimas. Retas tėvelis vaikus supažindina su klasikine muzika. O mokykloje tai daroma. Atlikti tyrimai rodo, kad klasikos garsai skatina intelektinį vaiko lavinimą. Kiekvienas mokomas dalykas ugdymo įstaigoje yra svarbus.

Fizika, chemija, arba informacijos jūra internete

Leiskite vaikams praktiškai pritaikyti žinias, išmoktas mokykloje. Tarkime, fizikos. Kiek elektros namuose sunaudoja arbatinukas, o kiek per mėnesį visi namų prietaisai? Kiek tai kainuos? Kaip lemputės sujungtos? Kokiomis juostomis bei linijomis? Štai praktinis fizikos pritaikymas. Kai vaikai pamato, kad žinios naudingos, keičiasi požiūris į mokslus. Tęsiame. Chemija. „Kam man reikia žinoti, kas su kuo maišosi, kokios susidaro formulės ir medžiagos?” – klausia Petriukas. Reikia, nes tada žinosi produktų, kuriuos perki parduotuvėje, sudėtį. Gali rinktis, kas tau labiausia tinkama. Ar visi konservantai tik blogis? Ko tu negalėtum turėti be jų ir pan. Visa tai paaiškina ta pati chemija, biologija. „Dažnai mokiniai argumentuoja, – jei reikės, informaciją ras internete, – sako Jūratė Bortkevičienė. – Ir jie teisūs. Internetas lūžta nuo informacijos. Tik. Atsakau: „O ką sužinosite, jei nežinote, ko ieškote?” Mokykloje įgyjamas bendras išsilavinimas ir supratimas apie pasaulį. Vėliau gyvenime nereikės tuo domėtis atskirai, kantriai rinkti informaciją, ją gryninti. Bus kitų įdomių dalykų. Tokie paaiškinimai mokiniams suprantami ir tikslingi. Negalima numoti ranka į vaiko klausimą, net jei jis abiturientas.”

Kiek gavai?

Motyvacijai nuslopinti padeda ir dar vienas mūsų, suaugusiųjų, klausimas, kuriuo pasitinkame vaikus iš mokyklos: „Kiek gavai?“ Pasak psichologės, orientacija tik į balus yra žalinga. „Už ką vaikas gavo, kaip tai išėjo? – dažnai neįdomu. Gavai dvejetą – vadinasi, nesimokei. Tada imama

gilintis, koks jis nevykėlis. Bet gal vaikui buvo netinkama nuotaika, gal problemos su draugais. Galų gale gali būti ir mokslo spragos. Orientuotis reikėtų į pasiekimus. Tėvai turi žinoti, kad gauti pažymiai ne visada atspindi realų žinių lygį. Juk kiekvienas mokytojas turi savo vertinimo sistemą. Geriau vaiko klausti, ne kiek gavai, o ką sužinojai naujo. Dešimtuką mokinys gali gauti ir iškalęs atmintinai ar nusirašęs. Kita vertus, jei vaikas bijo blogo pažymio, tai jis natūraliai ieškos būdų, kaip to išvengti. Mokinys turi suprasti, kad mokosi ne tėvams, ne dėl balų, o sau. Žinių reikės jam.

Kaip sekėsi? Gerai.

Reikėtų neužduoti vaikams niekinių klausimų: „Kaip sekėsi?“, „Ar viskas gerai? ir panašiai, nes atsakymas dažniausia vienas: „Gerai.“ Verčiau pagalvokite, kaip prakalbinti paauglį, parodykite, kad iš tiesų domitės juo. Vaikai tai iškart pajunta. Psichologė sako, kad tėveliai dažnai daro klaidą klausdami ir nesiklausydami, ką atžala pasakoja. Tarkime, žiūri televizorių, rikiuoja produktus į šaldytuvą ir tik linkčioja. „Taip negalima. Jei klausiate, išklauskite ir atsakymo,“ – sako Jūratė Bortkevičienė. Daugelis tėvų guodžiasi, kad sunku prakalbinti paauglį. Jei to nedarėte anksčiau, pradėkite dabar. Geriau vėliau, nei niekada. Geras būdas patiems imtis iniciatyvos ir papasakoti vaikui, kaip jums sekėsi darbe, ką nuveikėte, su kuo susitikote, kas įdomaus įvyko. Tai pokalbį padarytų lygiavertį – vaikui būtų lengviau atsiverti, išsipasakoti. Tegu jis mato, kad ir tėvams būna blogų dienų, kad ne viskas iškart sekasi. Tai normalu. Jei atžala pajunta, jog šeimoje domimasi, ką ji nuveikė, sužinojo, ima atsiverti.

Pučiasi kaip burbulas ir tempiasi kaip uodega

Mokytis yra labai sunku, kai atsiranda spragų. Jos susidaro bet kada, nebūtinai tam reikia praleisti pamokų dėl ligos. Mokinys ir pamokoje gali nesuprasti dalyko, drovėtis mokytojo klausti. Blogiausia tai, kad natūraliai spraga didėja – pučiasi kaip burbulas ir tempiasi lyg uodega. Paprastai mokinys pasivyti jau negali. Tėvai turėtų tai pastebėti. Sėsti su vaiku ir aiškintis. Jeigu patys negali, reikėtų prašyti pedagogo, korepetitoriaus pagalbos. Negalima palikti spragų, nes joms atsiradus dingsta motyvacija. Kai nesupranti, ką mokaisi, tampa nepakeliama. Net ir suaugusiajam, – jei nesupranti, ką dirbi, tampa per sunku, stengiesi atsisakyti tokio darbo. Retas, kuris užsispiria, ir trūks plyš padaro.

Jei nesimokysi, eisi šluoti gatvių – skatina susimąstyti?

Kuo gąsdiname nesimokančias atžalas? Populiariausias ir chrestomatinis, atlaikęs mažiausiai dvi kartas mokinių, pasakymas: „Eisi šluoti gatvių.“ Pasirodo, šis posakis nieko vertas. „Vaikai gyvena čia ir dabar, – sako Jūratė Bortkevičienė. – Jiems sudėtinga suvokti, kas bus po dešimties metų. Jiems atrodo, kad viskas bus gerai. Iš esmės jie teisūs. Pozityvus nusiteikimas sveikintinas. Čia panašiai, kaip rūkančiajam sakai, jog susirgsi vėžiu, o jis galvoja, kad gal kada nors, o gal ir ne. Tą minutę to neįsivaizduoja. Taip ir vaikai. Jiems reikėtų kitokio pasakymo: „Užsibrėžk ilgalaikius tikslus. Jei nori ko nors pasiekti, pamatus turi lipdyti dabar.“ Jei dažnai kartosime, atžalos ims negirdėti. Beje, ypač veikia gyvenimo pavyzdžiai. Jei aš blogai mokysiuosi, neturėsiu ateities? Nesąmonė. Masė pavyzdžių, kurie nesimokė, ir turi gerą dabartį. Štai teta iš televizijos (TV) ekrano porina, kad mokykloje jai nelabai sekėsi. O dabar TV žvaigždė. Kaip šitaip? Paauglys ima galvoti: apie ką kalbame? Todėl tėvų mintys neturėtų sustoti ties tuo, kad „eisi dirbti šlavėju“. Kita vertus, ir šlavėjas yra profesija, ne koks blogis. Vaikams reikėtų akcentuoti tai, ką jie nori turėti gyvenime: jei

nenori mokytis, tai nėra blogai eiti šluoti gatvių ar dirbti kitą fizinį darbą, t. y. žemesnės kvalifikacijos specialybė bus tavo pasirinkimas. Mokinys turėtų pats nusibrėžti sau ateitį, gąsdinti nereikia. Juk niekas nežinome, koks darbas vaikui teks džiaugsmą. Aukštai pašokus gali pasirodyti, kad darbas per daug sudėtingas, varginantis ir pan. Pasitaiko, jog išskeldami kartelę per aukštai, nuslopiname motyvaciją.

Tikslas – vienas iš motyvų judėti į priekį

Vaikui be galo svarbu turėti tikslą. Dėl ko mokausi? Psichologė Jūratė Bortkevičienė rekomenduoja mokiniams išsikelti tikslus, tarkime, trimestro: „Kai savo dukrai pasiūliau užsibrėžti tikslus, jos rezultatai pakilo vienu balu, – atvirauja psichologė. – Mergaitė surašė, ką norėtų pasiekti, ir užklijavo ant šaldytuvo.“ Tikslai gali būti įvairūs, sakykime: klasėje pagal pažymius noriu būti tarp 5 stipriausių mokinių; noriu iš chemijos per trimestrą gauti du dešimtukus; noriu fizikos kontrolinį parašyti ne mažesniu nei 8 balu; per pusę metų perskaityti 4 knygas; per mėnesį išmokti 50 užsienio kalbos žodžių ir t. t. Svarbu numatyti tikslą ir laiką, per kurį būtų realu pasiekti. Tai reikėtų užsirašyti ir pakabinti matomoje vietoje – kambaryje ant durų, prie sienos, galų gale priklijuoti ant rašomojo stalo. Šitaip atsiranda apibrėžtumas, nėra taip, kad siekti turiu nežinia ko. Turint konkretų tikslą ir laiką viskas lengviau įgyvendinama, atsiranda motyvacija siekti po truputėlį. Tėveliai gali imtis skatinimo veiksmų, pvz., „Jei pasieksi šį tikslą, tavęs laukia prizas.“ Tik jį turi sugalvoti pats vaikas, nes paauglio ir tėvų prizo suvokimas dažnai skiriasi. Žinoma, kalbama apie realius dalykus.

Poilsis

Ir pabaigoje. Kad kažko norėtumei, turi būti žvalus ir pailsėjęs. Pervargęs žmogus tampa abejingas. „Visada tėveliams sakau, ką pagalvotumėte apie tokį darbdavį, jei prieš savaitgalį jis sakytų padirbėti šeštadienį ir sekmadienį kelias valandas arba prieš atostogas prašytų pasiimti darbų į namus, kad nebūtų prarasti darbo įgūdžiai... Kitas klausimas, ar per atostogas prarandame darbo įgūdžius? Tikriausiai ne. Tai kodėl vaikams kraunamos užduotys? – klausia psichologė Jūratė Bortkevičienė. – Poilsis yra svarbus kiekvienam. Ne tik mes, bet ir vaikai lai sugeba ilsėtis. Jie turi mokėti mokytis nuo pirmadienio iki penktadienio. Ir išmokti ilsėtis savaitgalį, atitrūkti nuo mokslų. Tiesa, būtina stebėti, kad atžalos šį laiką praleistų ne prie kompiuterio, o bendrautų su draugais, daugiau būtų lauke, gamtoje, mieste. Pastebėta, kai vaikai išmoksta daryti pertraukėles, planuoti laiką bei pailsėti, moka ir mokytis,”

Jūratė Bortkevičienė:

Būdama penkerių labai norėjau būti karvių melžėja ir išrasti naujas melžimo technologijas. Kai pradėjau eiti į mokyklą, norėjau būti mokytoja, norėjau kad manęs kiti klausytųsi. Svajojau apie tai, kaip įdomiai ir netradiciškai galėčiau pateikti informaciją mokiniams. Vyresnėse klasėse pradėjau domėtis psichologija. Patiko analizuoti žmonių elgesį, suprasti kas vyksta žmogaus galvoje. Sugebėdavau išklaudyti draugus ir įkvėpti juos nepasiduoti susidūrus su problema. Kai baigiau mokyklą įstojau į pedagoginį. Tačiau gindamasi diplomą, jau žinojau, kad mokytoja nedirbsiu. Įstojau į psichologiją ir supratau - tai mano. Magistratūrą pasirinkau organizacinę psichologiją. Šiuo metu esu įmonės bendrasavininkė. Dirbu mėgstamą darbą. Konsultuoju vadovus įmonės valdymo klausimais, tėvelius ir mokytojus mokau bendravimo subtilybių su vaikais, o vaikams padedu atrasti save ir siekti užsibrėžtų tikslų. Vedu mokymus įvairiomis temomis : verslo, vaikų auklėjimo, asmenybės tobulėjimo srityse. Šiandien džiaugiuosi atradusi save ir dirbanti mėgstamą darbą. Aš tikiu tuo ką darau, o tai padeda man judėti į priekį ir siekti užsibrėžtų tikslų.

